

Szendrő Dénes

**AZ 1848/49-ES
LENGYEL LÉGIÓ
ISASZEGI KULTUSZA**

XXXI. PARTIUMI HONISMERETI KONFERENCIA
NAGYVÁRAD, 2026. SZEPT. 4-6.

Az 1848-49-es szabadságharc idején nem létezett önálló Lengyelország. Az 1772-ben három részre osztott területét 1793-ban, 1795-ben, majd 1815-ben is módosítva, északnyugaton a Porosz Királyság, középen az Orosz Birodalom, míg délkeleten a Hasburg Birodalom bitorolta. 1815-től a Lengyel Királyság, hivatalos nevén a Kongresszusi Lengyelország, perszonál unióban volt Oroszországgal.

Mivel az önálló alkotmányukban szereplő jogaikat a cári hatalom egyre jobban szűkítette, 1830 novemberében felkelés tört ki, melyet a cári csapatok csak hosszadalmas küzdelem után 1831 szeptemberében tudtak felszámolni véglegesen. Ezt követően a részbeni önállóságukat is megszüntetve olvasztották be őket az Orosz Birodalomba.

A magyar szabadságharcban küzdő lengyel légiót elsősorban az osztrák fennhatóság alatt lévő Galíciából érkező nemesi származású értelmiségiek, egyetemi hallgatók, kisebb számban iparosok és polgárok alkották. E mellett sok lengyel tiszt és katona döntött úgy, hogy az osztrák hadseregből megszökve átáll a magyarokhoz. Az 1830/31-es lengyel felkelés leverése után nyugatra emigrált, főként Franciaországban élő tisztek és katonák közül is sokan érkeztek azért, hogy harcoljanak a magyarok jogaiért. Azt remélték, hogy a magyar forradalom lehetőséget nyújt hazájukban is egy nagyszabású felkelés megteremtéséhez, országuk egyesítéséhez és függetlenségének kivívásához. Az ehhez szükséges haderő magját a magyar szabadságharcban összekovácsolódó lengyel légióban látták.

A légió szervezése Jerzy Bulharyn alezredes Kossuth Lajossal egyeztetett 1848. szeptemberi ötlete alapján indult meg. Októberben csatlakozott a lengyel vezetéshez Józef Wysocki (1809-1874), az 1830/31-es lengyel felkelés emigráns főhadnagya, majd a lengyel légió őrnagya, a Tavaszi hadjárat ezredese, a Felső-magyarországi hadsereg tábornoka, a Kossuth mellett végsőkéig, a világosi fegyverletétel után is kitartó, őt emigrációba követő lengyel hőse.

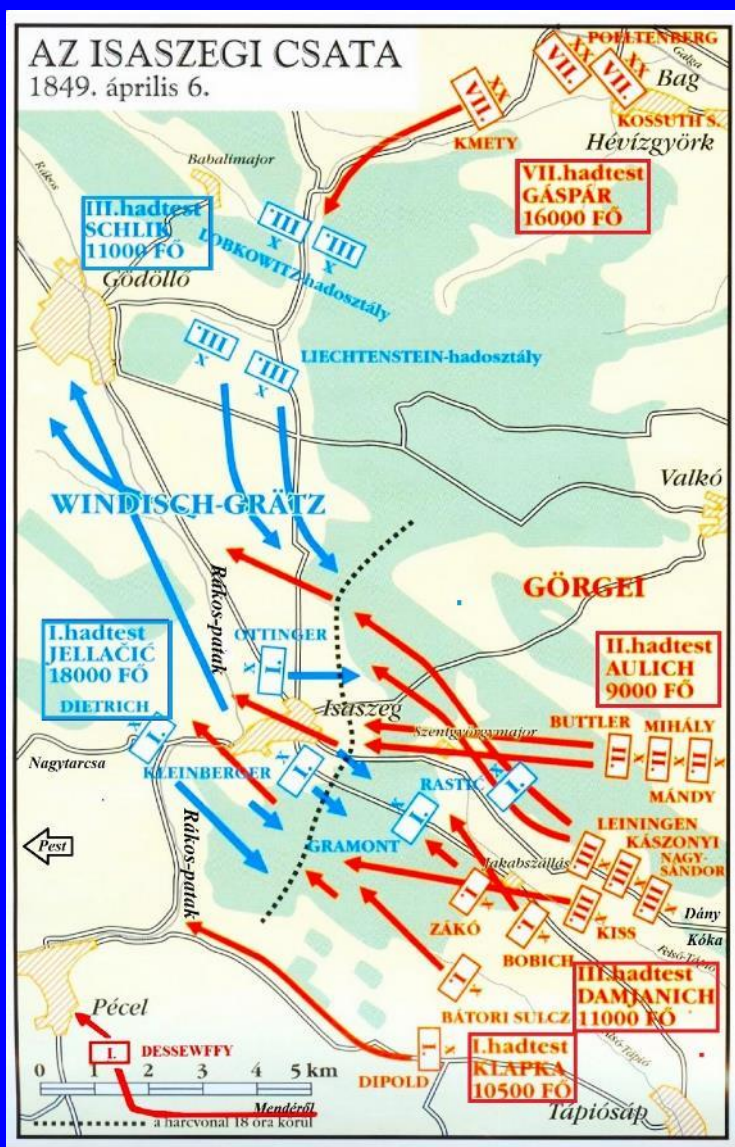
A nagy létszámú légió felállítása azonban a november 3-án Magyarországra érkező Bem József tábornok kérésére elmaradt, mivel ő attól tartott, hogy ez I. Miklós orosz cárnak az osztrákok oldalán történő háborúba való beavatkozását idézné elő.

A magyar hadvezetés ezért úgy döntött, hogy Bem tábornok az erdélyi magyar hadsereg irányítását veszi át, Wysocki pedig őrnagyi rangban megalakítja a Lengyel légiót.

A Nemzeti Múzeum kertjében 1848. november 26-án történt zászlószenteléssel létrejött Lengyel légió két gyalogos századból, azaz 350-400 önkéntes katonából állt, de a harci vágy oly nagymértékű volt, hogy mire a frontra küldték, elérték a zászlóaljhoz szükséges 1000 és 1200 közötti létszámot.

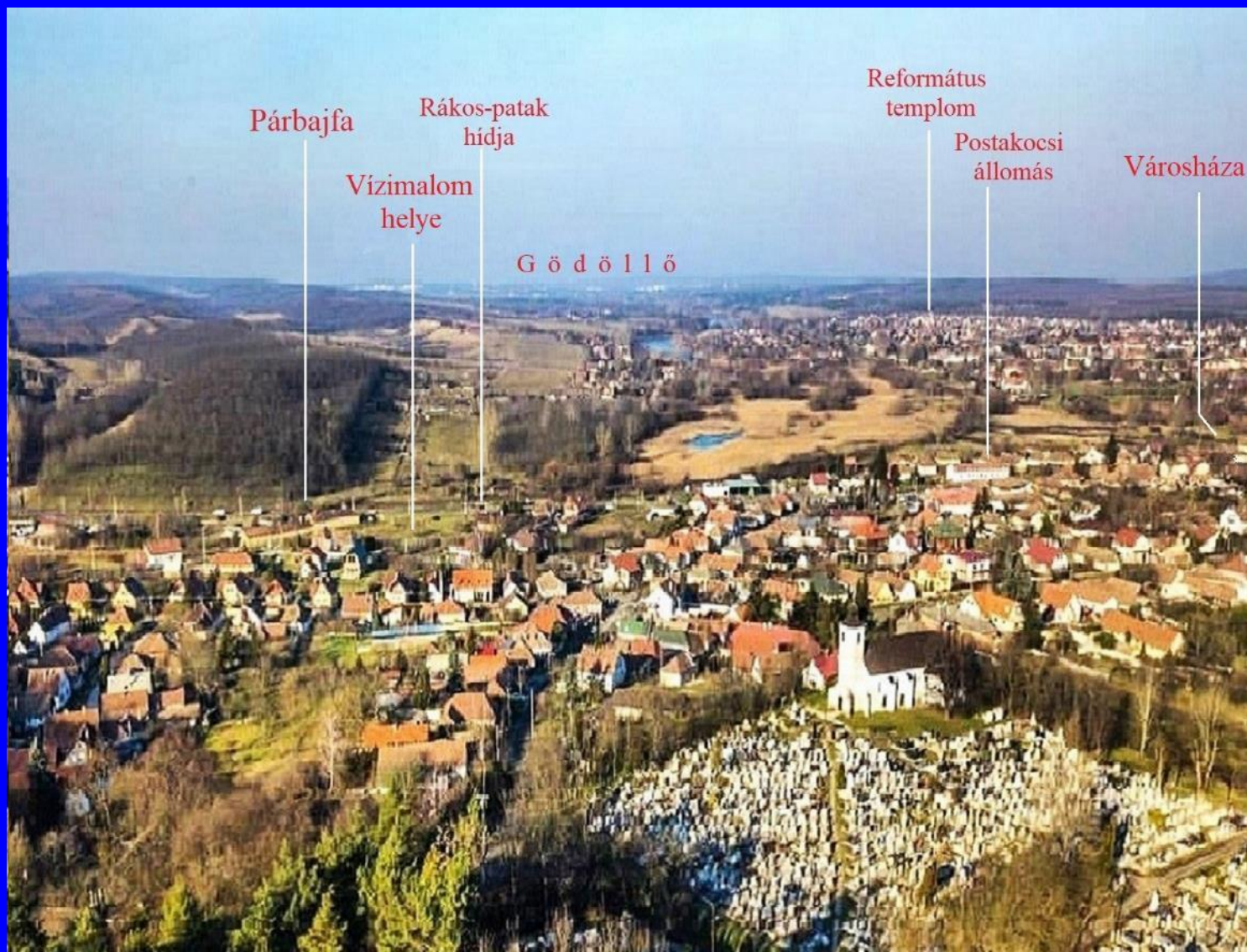
Így a Légió Wysocki őrnagy vezetésével december 4-én már kellő erőt képviselve, hőiesen vett részt az aradi vár megrohanási kísérleténél, majd december 14-én a támadás visszavonulásának fedezésénél.

A Tavaszi hadjárat során a légió létszáma már 2600 fő körül mozgott, mivel a csaták kisebb-nagyobb veszteségeit az önként jelentkezőkkel folyamatosan pótolhatták.

A Lengyel légió 1849. április 6-án a magyar honvédséggel vállvetve hőiesen harcolt az osztrákok elleni győzedelmes isaszegi csatában. A Légió akkor öt gyalogos századból, egy vadász századból, egy ulánus századból és fél üteg (3 ágyú) tüzérségből állt.

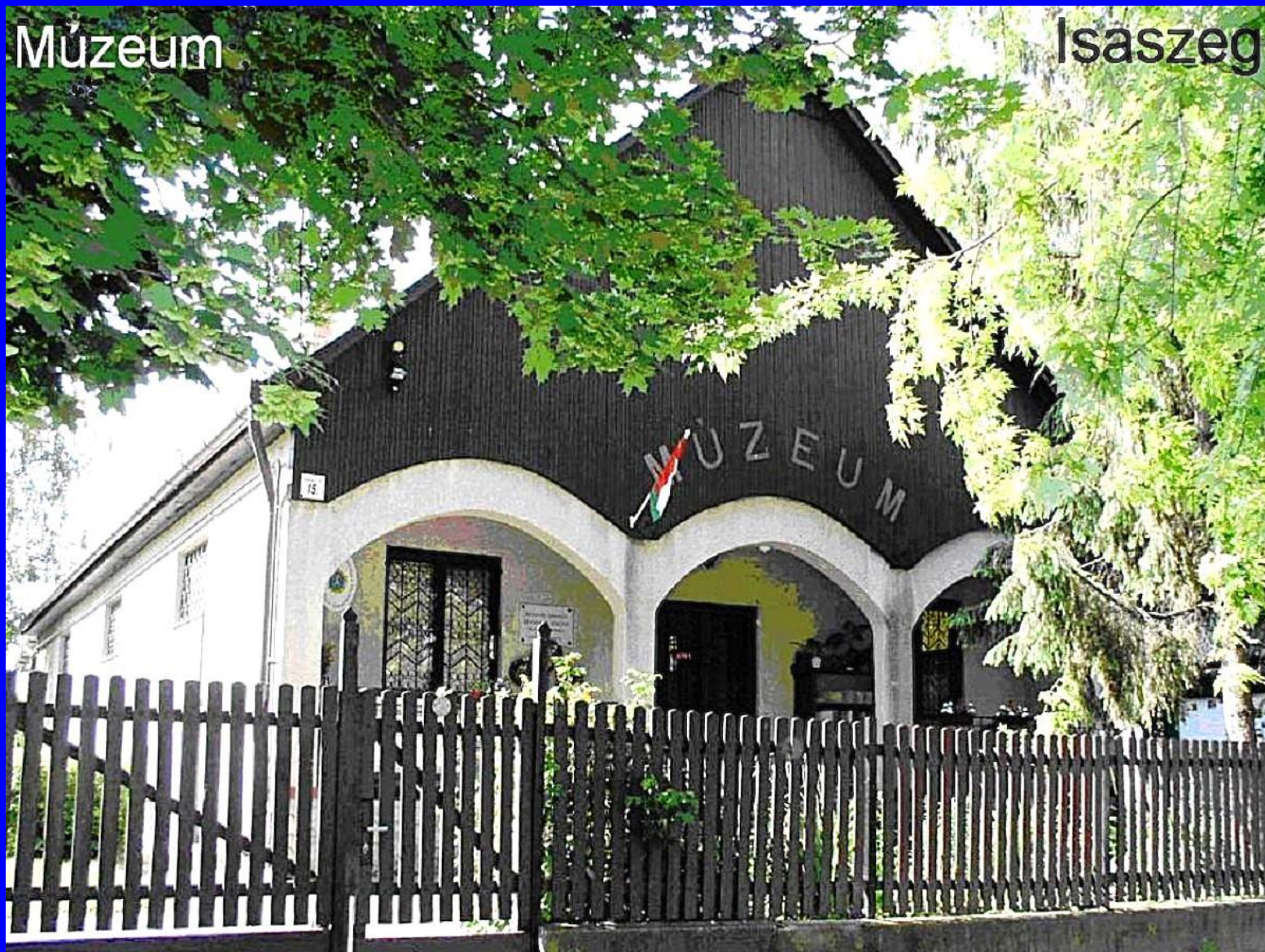
A gyalogság és a tüzérség Damjanich János tábornok III. hadtestében, Józef Wysocki ezredes hadosztályában, Kiss Pál alezredes dandárjához, míg az ulánus lovasság Nagysándor ezredes hadosztályában Kászonyi ezredes lovasdandárjához tartozott. A gyalogosok parancsnoka Ignacy Czernik őrnagy, a lovasságé Poninsky őrnagy, a tüzéreké pedig Bentkowski hadnagy volt. Fennmaradt még Hipolit Zolkovszki, Andrzej Grotowski, Józef Jagmin, Konstanty Matczyniski, Franciszek Horodinsky századosok neve is az utókor számára.

A lengyel gyalogság a mai református templom környékén felállított magyar ágyúkat védte kitartó hősiességgel a Gödöllő és a Rákospatak irányából folyamatosan támadó osztrák túlerővel szemben. A lengyel ulánus (dzsidas) lovasság pedig a déltől éjfélig tartó csatában az osztrák vértesekkel viaskodott a falu és a Pest felé vezető út Rákospatak feletti hidjának birtoklásáért. Negyven halottat veszítve nagy árat fizettek a győzelemért.

Az isaszegi csata másnapján, amikor Gödöllőn, a Grassalkovich kastélynál Kossuth Lajos előtt a magyar honvédekkel együtt a Wysocki hadosztály is elvonult, nagyra becsülése jeléül Kossuth levette a kalapját, s azt leeresztett kezében tartva, fedetlen fővel várta be a légió elhaladását.

A Lengyel Légió harca kiemelkedő része Isaszeg helytörténetének. A Légió kultuszának megteremtése az isaszegi id. Szathmáry Zoltán és a lengyel-magyar kapcsolatokat kutató Domszky Pál nevéhez fűződik. Mindkettőjük nevét egy-egy emléktábla örökíti meg az Isaszegi Falumúzeum teraszának falán, id. Szathmáry Zoltán emlékét pedig még egy szobor is őrzi a múzeum kertjében.

XXXI. Honismereti Konferencia
Nagyvárad, 2026.08.04-06.

Id. Szathmáry Zoltán (1901-1989) helytörténész és polihisztor, a szakmáját tekintve hentes és mészáros mester, Gödöllőről 1929-ben költözött Isaszegre, ahol azonnal bekapcsolódott a helyi közéletbe.

1948-tól 1952-ig a református egyházközség templomépítő gondnoka volt. Neki köszönhető, hogy az isaszegi csata 100. évére felépült a Szabadságtörekvések Emléktemploma éppen azon a helyen, ahol a lengyel légió védte a honvédsereg ágyúit. Egész életét a helytörténeti és néprajzi értékek, emlékek gyűjtésére tette fel. Kezdeményezésére 1967-ben megnyílt az első múzeum a településen, 1969-ben megalapította az Isaszegi Múzeumbarátok Körét és 1982-ben élete nagy álmaként felépült a Falumúzeum új épülete is. Honszeretete példamutató volt.

Domszky Pál arcképe és a tiszteletére 1996-ban Isaszegen, a Falumúzeum teraszának falán állított emléktábla

Domszky Pál tiszteletére 1998-ban Varsóban és 2002-ben az Ipolyság Kemence községében állított emléktáblák.

Domszky Pál (Herencsvölgy, 1903. – Budapest, 1974.) életrajza

Ősi felvidéki nemesi családból származott. Eredetileg orvosnak készült, de végül a párizsi Sorbonne egyetemen szerzett jogi diplomát. Egyetemi éve alatt alapító tagja és aktív szervezője volt a *Magyar–Lengyel Főiskolai és Diákszövetségnek*. 1933-ban Varsóba költözött, ahol a Magyar Szövetség elnökévé választották. A második világháború kitörése után, a német megszállás idején Varsóban a Berlini Magyar Nagykövetség konzuljaként rengeteg Lengyelországból menekülő katonának, civilnek, keresztény és zsidó vallású embernek segített az elrejtőzésben, igazolványok beszerzésében, valamint Magyarországra történő szökésben. Kapcsolatot tartott a német megszállás ellen küzdő lengyel Honi Hadsereg parancsnokságával, és még fegyvereket is szerzett a varsói felkelőknek. 1944-ben tért haza, az Ipolyságban húzta meg magát, és az ottani erdészetnél dolgozott. 1964-ben Budapestre költözött, és alelnöke lett a Magyarországi Bem József Lengyel Kulturális Egyesületnek. 1999-ben, a Varsói felkelés 55. évfordulója alkalmából posztumusz, a Lengyel Köztársaság Érdemrendjének Tiszti Keresztje kitüntetésben részesült „a lengyel földalatti mozgalom segítéséért, és a Honi Hadsereg fegyverekkel történő ellátásáért”.

Id. Szathmáry Zoltán múzeumvezető 1969. végén levélben fordult Domszky Pálhoz, a Magyarországi Bem József Lengyel Kulturális Egyesület akkori alelnökéhez - bemutatva neki az isaszegi múzeumban addig összegyűjtött 1848/49-es honvéd és légiós emlékeket - kérve őt, hogy szakértőként csatlakozzon a további helytörténeti kutatások folytatásához, különösen az 1849. április 6-i isaszegi csatában részt vett Wysocki-légió történetének és helyi emlékezetének pontos feltárásához.

Domszky Pál – aki ekkor már elismert szaktekintély volt a két nemzet történelmi kapcsolatainak ápolásában – rendkívüli lelkesedéssel fogadta a megkeresést. Válaszlevelében nemcsak szakmai támogatásáról biztosította a múzeumvezetőt, hanem felajánlotta számára a széles körű hazai és lengyelországi kapcsolatrendszerét, többek között a lengyel Minisztertanács Hivatalához és a Budapesti Lengyel Köztársaság Nagykövetséghez köthető ismeretségét.

Kettőjük adminisztrációs, szervezési és levelezési tevékenységét nagyban segítette Dr. Dürr Sándor jogász is, aki 1971 és 1973 között az Isaszegi Nagyközségi Tanács VB. Igazgatási csoport vezetője és az Isaszegi Múzeumbarátok Köre elnöke volt.

Dürr Sándor Budapesten 1943-ban született, gyermekkorát Pécelen töltötte, Az Isaszegi Múzeumbarátok Körének 1971 és 1973 között elnöke, utána több több évtizedig elnökségi tagja volt, és jelenleg is tagja. A Bem József Lengyel Kulturális Egyesületnek 1973 és 1976, majd 1996 és 1998 között alelnöke volt. 1989-től 2006-ig a Külügyminisztériumban köztisztviselőként jogi tanácsadó volt, ennek kapcsán pedig 1989-től 1995-ig, majd 1999-től 2004-ig a Magyar Köztársaság Varsói Nagykövetségén, 2006-tól 2008-ig pedig a Krakkói Főkonzulátuson konzulként dolgozott.

2013-ban Isaszeg Díszpolgára címet kapott, 2021-ben pedig a Lengyel Köztársaság Érdemrendjének Lovagkeresztje kitüntetésben részesült a lengyel-magyar együttműködés és a két ország baráti kapcsolatainak megerősítéséért, valamint az 1849-es isaszegi csata lengyel vonatkozásainak és a Wysocki-légió emlékének elhivatott ápolásáért.

Id. Szathmáry Zoltán, Domszky Pál és Dr. Dürr Sándor közös eredményeként Isaszegen 1972. szeptember 24. és október 1. között Magyar-Lengyel Történelmi Napok megrendezésére került sor, melynek keretében neves történészek adtak elő. Ekkor került felújításra az isaszegi Katona-parlagon lévő „Ismeretlen lengyel kapitány” sírja is.

Háromjuk kezdeményezésére, az Isaszegi Múzeumbarátok Köre, a Magyarországi Bem József Kulturális Egyesület, az Országos Lengyel Kisebbségi Önkormányzat és a Lengyel Köztársaság Budapesti Nagykövetsége támogatásával, valamint a lengyel Minisztertanács Hivatalának akkori elnöke, Janusz Wiczorek miniszter segítségével, a Lengyel Köztársaság Minisztertanácsának Varsóban készült ajándékkaként került Isaszegre az 1849. április 6-i csatában hőiesen küzdő Lengyel Légiót megörökítő két emléktábla, melyek 1972. szeptember 24-én kerültek felavatásra.

A Községháza (2008-tól már Városháza) homlokzatán elhelyezett emléktábla Lengyelországban készült és a Lengyel Köztársaság Minisztertanácsának ajándékként érkezett Isaszegre. 1972. szeptember 24-én délelőtt került felavatásra. A tábla felső részén olvasható idézet Petőfi Sándor „Az erdélyi hadsereg” című verséből származik.

Az isaszegi csata 100. évfordulójára épült református „Szabadságtörekvések emléktemploma” homlokzatára elhelyezett emléktábla Lengyelországban készült és a Lengyel Köztársaság Minisztertanácsának ajándékként érkezett Isaszegre. 1972. szeptember 24-én délután került felavatásra.

A fénykép a református templom falára helyezett emléktábla felavatásánál, 1972. szeptember 24-én készült, s azon balról jobbra dr. Dürr Sándor az Isaszegi Múzeumbarátok Köre akkori elnöke, az ünnepi beszédet mondó Kerekes Zoltán hadtörténész alezredes, Tadeusz Hanuszek lengyel nagykövet, Jerzy Zieliński követtanácsos, későbbi nagykövet, Csicsay Iván a Pest Megyei Tanács elnökhelyettese, dr. Süpek Zoltán a Gödöllői Járási Hivatal elnöke és Bodrogi András az Isaszeg Nagyközségi Tanács elnöke látható.

Az ismeretlen lengyel kapitány sírjára Turai György helybeli kovácsmester még 1900-ban korabeli kardokból keresztet és szalagot kovácsolt, melyet az idő vasfoga felemészített. 1972-ben felújításra került a sír, 2007-ben pedig két nyelvűre (magyarra és lengyelre) lett cserélve a felirat. A terület 2024-ben Nemzeti sírkert minősítést kapott, melyet emlékkő jelez.

Isaszegi lengyel emlékként tartják számon a budapesti Nemzeti Múzeum kertjében a dr. Dürr Sándor ötlete alapján, az Isaszegi Múzeumbarátok Köre és a Magyarországi Bem József Lengyel Kulturális Egyesület közös kezdeményezésére felállított Wysocki szobrot. A kezdeményezést támogatta a Lengyel Nagykövetség, Stefan Jędrychowski nagykövet, illetve Varsóban a már említett Janusz Wiczorek miniszter, valamint a Fővárosi Tanács akkori elnökhelyettese, Farkasinszky Lajos is. A mellszobor a Lengyel Minisztertanács Varsóban készült ajándéka, a talapzat pedig Budapest Főváros adománya. A szobor Hanna Danilewicz varsói szobrászművész alkotása. A lengyel tábornok emlékműve 1976. november 26-án déli 12 órakor került felavatásra.

A szobor felirata: "JÓZEF WYSOCKI (1809-1874) Lengyel szabadságharcos, honvéd tábornok emlékére, aki 1848-49-ben a szabadságharc lengyel légiójának parancsnoka volt". A talapzat hátsó oldalán a csatahelyek felsorolása található, köztük Isaszeg is.

Az emlékmű arra a helyre került, ahonnan 1848. november 26-án, az eskütétel után a Lengyel légió "A mi szabadságunkért és a tiétekért" jelszóval indult harcba.

MEGHÍVÓ

A szoboravató ünnepség előtti napon a Bem József Lengyel Kulturális Egyesület és a Polonisztikai Munkaközösség Kovács Endre professzor, Kossuth-díjas történész elnökletével tudományos emlékülést tartott a szabadságharc lengyel – magyar kapcsolatairól.

A Magyarországi „Bem József” Lengyel Kulturális Egyesület és a
Polonisztikai Munkaközösség

1976. november 25-én,
csütörtök du. 15 órakor

emlékülést

rendez az 1848-49-es szabadságharc lengyel–magyar
kapcsolatairól lengyel és magyar tudományos kutatók
részvételével

Bevezető előadást tart Kovács Endre Kossuth-díjas történész
Az emlékülés helye: V. Münnich Ferenc utca 34. II. em. 1.

A Honvédelmi Minisztérium és Budapest Főváros Tanácsa
tisztelttel meghívja Önt

JÓZSEF WYSOCKI
(1809-1874)

honvédtábornok, az 1848-49-es magyar szabadságharcban
résztvett lengyel légió parancsnoka

mellszobrának ünnepélyes felavatására

Az ünnepség helye: a Magyar Nemzeti Múzeum kertje
Az ünnepség időpontja: 1976. november 26. 12 óra

Az emlékmű a Lengyel Népköztársaság Minisztertanácsa
Tanácsai Hivatalának ajándéka.

A fotó 1976. november 26-án,
a Wysocki emlékmű avatását
követően készült a budapesti
Nemzeti Múzeum kertjében,
s rajta a felállítást
kezdemenyezők láthatók.

Balról jobbra állnak:

Kohánszky István, a Bem József Lengyel Kulturális Egyesület Történelmi Emlék-
bizottságának vezetője; Pabiniak Henryk, a Bem József Lengyel Kulturális Egyesület
elnöke; id. Szathmáry Zoltán, az Isaszegi Falumúzeum vezetője és
dr. Dürr Sándor, az isaszegi Múzeumbarátok Köre elnökségi tagja.

Józef Wisocki szobra a budapesti Nemzeti Múzeum kertjében

Az isaszegi intézmények és szervezetek a csata napján minden évben megkoszorúzzák a magyar és a lengyel katonák emlékhelyeit, így az 1972-ben létesített emléktáblákat is. 1972-től a Falumúzeumban rendszeressé vált a magyar-lengyel baráti találkozók megtartása is. Ezeken a rendezvényeken többnyire jelen vannak a Lengyel Köztársaság Nagykövetsége, a Lengyel Kulturális Intézet, a Lengyel Kisebbségi Önkormányzat és a Bem József Lengyel Kulturális Egyesület képviselői is.

1989-től kezdődően, a Tavaszi Emlékhajárat keretében, a Szoborhegy alatti területen korabeli katonai egyenruhákban történő csatabemutatóra kerül sor, amelyen feltűnnek a lengyel gyalogosok és ulánusok is. Szintén 1989-től vált rendszeressé, hogy a református templomban a csata előestéjén műsoros koszorúzási ünnepség kerül megrendezésre, amely után fáklyás felvonulás következik.

Az ünnepségeket színesíti az 1998-ban alapított Wysocki Légió Hagyományőrző Egyesület, amely magyarországi civil szervezetként az 1848–49-es szabadságharcban a magyar ügyért harcoló, illetve hazánkban menedéket lelt lengyel katonák emlékét ápolja.

A lengyel légió hagyományőrzésének gondolata 1997. április 6-án, az isaszegi csatatéren született meg, amikor Máté Endre (akkor a Kossuth Szövetség ügyvezető elnöke) és dr. Sutarski Konrád (az Országos Lengyel Kisebbségi Önkormányzat akkori elnöke) találkoztak.

A légió parancsnokaként Máté Endre irányítja a csapatot a különböző hazai és nemzetközi csatabemutatókon, hadijátékokon és koszorúzásokon.

Az isaszegi csata ünnepségein is korabeli lengyel katonai egyenruhákban ők állnak őrséget, segítenek a koszorúk elhelyezésében és részt vesznek a csatabemutatókon is.

Mielőtt 1849. augusztus 20-án a Lengyel légió a Török Birodalomba távozva elhagyta Magyarország földjét, Wysocki tábornok Orsován kiáltványt intézett a magyar nemzethez:

"A lengyel légió parancsnoka a magyar nemzethez!

Veletek harcoltunk, magatok is tudjátok, nem zsoldosok gyanánt, nem személyes vagy önző érdekből, hanem egyedül azon reményben, hogy a ti szabadságtok kivívása, s abban a mi részvételünk, alapját képezik a további harcnak, mely életünk szakadatlan célja: harc Lengyelország függetlenségéért, mely nélkül Magyarország függetlensége sem fenn nem tartható, sem célhoz nem vezet. Őrizzétek meg nemes szívetekben annak emlékét, hogy eljöttünk veszélyben lévő hazátokba!,,

Az isaszegi emberek kultuszt teremtvé ma is méltó módon őrzik és ápolják az 1848/49-es Lengyel légió emlékét.

Köszönöm a megtisztelő figyelmüket!

További információ a következő
internetes címeken található:

Isaszeg Város Települési Értéktára:

<https://www.isaszegiertektar.hu/>

Isaszegi Falumúzeum

<https://muzeum.isaszeg.hu/>

Isaszegi Református Egyházközség:

<https://honlap.parokia.hu/lap/isaszeg>

Isaszeg Város Önkormányzati Tájékoztató havilapja:

<https://isaszeg.asp.lgov.hu/onkormanyzati-tajekoztato>